

Въ края на 1857 г. видинци подали молба до султана, щото митрополитът имъ, споредъ хати-хумаюна, да получава опредѣлена заплата. Патриархъ Кирилъ, комуто била предадена молбата, за да даде своето заключение, настоялъ да се запази стариятъ редъ. Скоро почнали да се изреждатъ депутации и отъ други епархии съ подобни ходатайства, следъ което всички съвмѣстно представили на правителството искане да се уреди българска иерархия⁹.

Понеже недоволствата отъ алчността на църквата се увеличавали отъ день на день дори между гърцитѣ, Портата свикала (въ началото на 1858 г.) на съветъ за налагащитѣ се реформи *народенъ съборъ* (ἐθνολογικὴ συνέλευσις), който се състоялъ отъ патриарха, 7 епископи и 38 представители — 10 отъ Цариградъ и 28 отъ епархиитѣ. Гръцкитѣ владици или натрапвали на българскитѣ епархии гърци представители, или ги убеждавали да не правятъ изборъ, или пъкъ отказвали да утвърдятъ избранитѣ. Съ такива срѣдства гърцитѣ сполучили да докаратъ броя на българскитѣ представители само до четирима, а именно, само по единъ за Пловдивъ, Видинъ, София и Търново. Отъ тѣхъ първитѣ трима напуснали събора въ знакъ на протестъ, така че останалъ само търновскиятъ депутатъ Димитъръ Минчогулу самъ да отстоява българскитѣ искания. Напраздно протестиралъ той противъ машинациитѣ на гърцитѣ при изборитѣ, противъ недопусчане на българи до епископски санъ, противъ изгонването на българския езикъ изъ църквата и училището; напраздно защищавалъ одобреното отъ старитѣ събори начало, владицитѣ да се избиратъ отъ епархиитѣ. Дързостъта на гърцитѣ стигнала до тамъ, че почнали изобщо да отричатъ съществуването на български народъ: твърдѣли, какво малцината недоволници били собствено гърци, които сж усвоили езика на поселилитѣ се между тѣхъ варвари. Съборътъ билъ закритъ на 16 февруарий 1860 г. съ речъ отъ Стефанъ Каратеодориди, въ която той далъ на българитѣ да разбератъ, колко наивни сж очакванията имъ, че въ едно събрание на гръцки депутати могатъ да бждатъ слушани речи за права на българитѣ; църквата, казалъ, не признава различия по народности, а изборни владици е нѣщо нечувано.

Този резултатъ силно ожесточилъ българитѣ. Отъ всички градове полетѣли протести и заедно съ тѣхъ оплаквания отъ алчността и безнравственостъта на гръцкитѣ владици (стр. 387) направо до великия везиръ. На много мѣста фанариотитѣ били изгонени и замѣстени съ временни управители изъ срѣдата на родното духовенство. Цариградскитѣ българи искали отъ Портата собствена църковна администрация; историческитѣ изследвания върху унищожението на Търновската и Охридската патриаршии, печатани тогава ревностно въ брошури и вестници, ги подкрепяли въ стремежитѣ имъ. Турскитѣ политици били поразени: до сега знаели само една единствена „гръцка“ рая (урумъ-миллети), а сега тя се стреми да се разцепи на две! Скоро работата дошла до открита схизма. На 3 априлъ 1860 г., на Свѣтло Възкресение Неофитовиятъ другаръ Иларионъ, отъ 1858 г. макариополски епископъ (in partibus), служелъ въ българската цариградска църква тържествена литургия. Когато, споредъ реда, почналъ да произнася въ молитвословието името на патриарха, събралиятъ се народъ завикалъ да пропусне името му. Иларионъ, разбира се, се престорилъ, че не е съгласенъ; обаче, безъ съпротива отстъпилъ на народната воля. Този примѣръ билъ последванъ по цѣла България; навсѣкжде изхвърляли изъ молитвитѣ името на патриарха, а на много мѣста го замѣнили съ името на султана; българитѣ заявили, че се подчиняватъ на Цариградската си народна църква и признали Илариона за неинъ глава. Възбуждението взело такива размѣри, че самъ великиятъ везиръ Мехмедъ Кжбржзли по заповѣдъ на султана трѣбвало да